

ΑΡΧΑΙΑ ΘΗΒΑ ΜΥΘΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Αλεξάνδρα Χαραμή
Αρχαιολόγος

Μυθικός οικιστής της Θήβας ήταν ο Κάδμος, γιος του βασιλιά της Φοινίκης Αγήνορος, που ήρθε στην Ελλάδα αναζητώντας την αδελφή του Ευρώπη. Ύστερα από περιπλανήσεις έφθασε στη Θήβα, όπου ίδρυσε την Καδμεία, σύμφωνα με το δελφικό χρησμό. Ο Κάδμος παντρεύτηκε την Αρμονία, κόρη του Άρεως και της Αφροδίτης, και στο γάμο του παραβρέθηκαν όλοι οι θεοί. Παιδιά τους ήταν η Σεμέλη, που γέννησε το Διόνυσο, η Αγαύη, που γέννησε τον Πενθέα, και ο Πολύδωρος, γενάρχης της βασιλικής οικογένειας των Λαβδακιδών. Στους ήρωες Ζήθο και Αμφίωνα, που ήταν γιοι της Αντιόπης, γυναικαδελφής του Πολύδωρου, αποδίδει η παράδοση την οχύρωση της πόλης. Από το όνομα της γυναίκας του Ζήθου Θήβης, κόρης του Ασωπού, πήρε η πόλη το όνομά της. Οι δύο ήρωες είναι ακόμη γνωστοί και από την ιστορία της βασίλισσας Δίρκης, που, επειδή κακομεταχειριζόταν τη μητέρα τους, τη θανάτωσαν δένοντάς την στα κέρατα εξαγριωμένου ταύρου και την έριξαν στο ποτάμι που πήρε το όνομά της.

Γύρω από την τραγική μοίρα των μελών της δυναστείας των Λαβδακιδών της Θήβας δημιουργήθηκε ο θηβαϊκός μυθολογικός κύκλος. Από το γάμο του βασιλιά της Θήβας Λαίου, γιου του Λαβδάκου, με την Ιοκάστη γεννήθηκε ο Οιδίποδας, που σκότωσε τον πατέρα του χωρίς να γνωρίζει ποιος ήταν. Ύστερα, αφού έλυσε το αίνιγμα της Σφίγγας, ανέβηκε στο θρόνο της Θήβας, παντρεύτηκε τη βασίλισσα Ιοκάστη, αγνοώντας πως ήταν μητέρα του, και απέκτησε μαζί της παιδιά. Όταν αργότερα μαθεύτηκε η φοβερή αλήθεια, ο Οιδίπους τυφλώθηκε με τα ίδια του τα χέρια και αυτοεξορίστηκε, ενώ η Ιοκάστη αυτοκτόνησε. Τα τραγικά αυτά γεγονότα εξιστορούνται στην τραγωδία του Σοφοκλή «Οιδίπους Τύραννος». Ανάμεσα στους δυο γιούς του Οιδίποδα, τον Ετεοκλή και τον Πολυνείκη, δημιουργήθηκε αντιζηλία για το θρόνο της Θήβας. Ο Πολυνείκης κατέφυγε στον βασιλιά του Άργους Άδραστο και με τη βοήθειά του οργάνωσε εκστρατεία εναντίον της Θήβας μαζί με έξι άλλους αρχηγούς, την περίφημη εκστρατεία των «Επτά επί Θήβας», που είναι το θέμα της ομώνυμης τραγωδίας του Αισχύλου, καθώς και της τραγωδίας του Ευριπίδη «Φοίνισσαι». Η πόλη δεν καταλήφθηκε, αλλά οι δύο αδελφοί μονομάχησαν μπροστά στα τείχη της Καδμείας και αλληλοσκοτώθηκαν. Στο θρόνο ανέβηκε τότε ο αδελφός της Ιοκάστης, ο Κρέων, που απαγόρευσε την ταφή του Πολυνείκη, επειδή είχε πολεμήσει εναντίον της πατρίδας του. Από την τραγωδία του Σοφοκλή «Αντιγόνη» είναι γνωστή η αυτοθυσία της κόρης του Οιδίποδα Αντιγόνης, που, απηφώντας τη διαταγή του Κρέοντος, έθαψε τον αδελφό της και τιμωρήθηκε με θάνατο.

Μεγαλύτερη επιτυχία είχε η εκστρατεία που έγινε αργότερα από τους γιους των Επτά, τους Επιγόνους. Η πόλη της Θήβας καταλήφθηκε τότε και καταστράφηκε.

Σύμφωνα με την παράδοση, στη Θήβα γεννήθηκε ο περιφημότερος ήρωας της ελληνικής μυθολογίας, ο Ηρακλής, και ο θεός Διόνυσος. Ο Διόνυσος ήταν γιος της κόρης του Κάδμου Σεμέλης και του Δία. Ύστερα από απερίσκεπτη παράκληση της Σεμέλης, ο Δίας εμφανίστηκε μπροστά της ανάμεσα σε κεραυνούς και αστραπές, που κεραυνοβόλησαν την ίδια και κατέκαψαν το ανάκτορο. Ο Διόνυσος, που σώθηκε από το Δία, μεγάλωσε μακριά από την πατρίδα του και πολύ αργότερα επέστρεψε φέρνοντας τη νέα θρησκεία του. Όπως εξιστορείται στην τραγωδία του Ευριπίδη «Βάκχαι», ο βασιλιάς της Θήβας Πενθεύς ήταν ο μόνος που εναντιώθηκε στη λατρεία του Διόνυσου και γιαυτό τιμωρήθηκε φριχτά από το θεό : κατασπαράχτηκε στον Κιθαιρώνα

από την μητέρα του Αγαύη και τις άλλες γυναίκες της Θήβας, που είχαν καταληφθεί από θεία μανία.

Η ΘΗΒΑ ΠΡΙΝ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗ ΜΥΚΗΝΑΪΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ

Θραύσματα κεραμικής της Νεολιθικής περιόδου, που μαρτυρούν πιθανή εγκατάσταση, έχουν εντοπιστεί στο Πυρί Θηβών, ΒΔ. των Θηβών, και στο Β. τμήμα της Καδμείας. Βέβαια ίχνη εγκατάστασης της Νεότερης Νεολιθικής περιόδου αποκαλύφθηκαν πρόσφατα στην πεδιάδα, ΒΑ. των Θηβών.

Η Θήβα κατοικείται χωρίς διακοπή από την Πρώιμη Εποχή του Χαλκού μέχρι σήμερα. Κατά την Πρωτοελλαδική περίοδο (2.800-1900 π.Χ.) είχε αναπτυχθεί ένας πυκνοκατοικημένος και εξαιρετικά εκτεταμένος οικισμός, τμήματα του οποίου έχουν φέρει στο φως οι **ανασκαφές**. Σημαντικός οικισμός υπήρχε στη Θήβα και κατά τη Μεσοελλαδική περίοδο (1900-1600 π.Χ.). Ωστόσο, ο πλούσιος μυθολογικός κύκλος, ο οποίος φαίνεται να εμπεριέχει στοιχεία με ιστορική υπόσταση, και η αρχαιολογική έρευνα 100 και πλέον χρόνων, φανερώνουν ότι η λαμπρότερη περίοδος στην ιστορία των Θηβών υπήρξε η μυκηναϊκή.

Η μυκηναϊκή ακρόπολη των Θηβών, η Καδμεία, καταλαμβάνει το κέντρο της σημερινής πόλης. Είναι χτισμένη σε έναν μεγάλο λόφο, που παρά την ανοικοδόμηση διατηρεί ακόμη και σήμερα το αρχικό του σχήμα. Ο Α. Κεραμόπουλλος ήταν ο πρώτος που ανασκάψε στην Καδμεία στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, δείχνοντας ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το **τείχος** της πόλης, αλλά και για τη θέση των περιφήμων **επτά πυλών** της. Από τα λείψανα κυκλώπειων τειχών, που βρέθηκαν σε διάφορες θέσεις της Καδμείας, συνήγαγε ότι το μυκηναϊκό τείχος ακολουθούσε τη φυσική γραμμή του λόφου. Τις επτά πύλες του μυκηναϊκού τείχους, από τις οποίες δεν βρέθηκε κανένα ίχνος, -τα μόνα αρχιτεκτονικά λείψανα πυλών, που αποκαλύφθηκαν ανασκαφικά, ανάγονται στους ελληνιστικούς χρόνους και ταυτίζονται με τις λεγόμενες **Ηλέκτρες πύλες**- τοποθέτησε υποθετικά στις σημερινές επτά φυσικές εξόδους της πόλης, βασιζόμενος και στις μαρτυρίες των αρχαίων συγγραφέων. Στο εσωτερικό της αρχαίας ακρόπολης, στον χώρο της αγοράς της σύγχρονης πόλης, έφερε στο φως τμήματα μεγάλου μυκηναϊκού ανακτορικού κτιρίου, κατεστραμμένου από πυρκαγιά. Το ταύτισε με την «Οικία του Κάδμου», που σύμφωνα με την παράδοση, είχε αποτεφρωθεί από τους κεραινούς του Δία και τα λείψανά της είχαν διατηρηθεί ως ιερός άβατος χώρος. Στο τμήμα αυτό του ανακτόρου, γνωστό ως «Παλαιό Καδμείο», αποκαλύφθηκαν τμήματα μεγάλης **τοιχογραφίας**, με παράσταση πομπής γυναικών, μία από τις παλαιότερες και ωραιότερες της μυκηναϊκής εποχής. Ακόμη, στην άκρη ενός διαδρόμου, κοντά στα βασιρικά διαμερίσματα, βρέθηκε ένα μεγάλο σύνολο **ψευδόστομων αμφορέων** με επιγραφές της Γραμμικής Β γραφής στον ώμο ή την κοιλιά τους. Αναφέρονταν σε ονόματα ανδρών, παραγωγών των προϊόντων (κρασιού και λαδιού) που περιείχαν, ή στο όνομα του τόπου κατασκευής και του ιδιοκτήτη του εργαστηρίου. Σύμφωνα με αναλύσεις πηλού, οι αμφορείς αυτοί προέρχονταν από εργαστήρια της δυτικής Κρήτης.

Η δεύτερη μεγάλη ανακάλυψη στην Καδμεία πραγματοποιήθηκε στις αρχές της δεκαετίας του '60, την περίοδο που άρχισε στη σύγχρονη πόλη η μεγάλη οικοδομική δραστηριότητα. Ο καθηγητής Ν. Πλάτων και η αρχαιολόγος Ε. Τουλούπα έφεραν στο φως το **«Δωμάτιο του Θησαυρού»** και τμήμα κτιρίου γνωστού ως **«Οπλοθήκη»**. Το πρώτο οφείλει την ονομασία του στην εύρεση κοσμημάτων από χρυσό, κύανο, αγάτη και ελεφαντόδοντο και ενός πραγματικού θησαυρού από 42 **σφραγιδικυλίνδρους** ανατολικής προέλευσης, που ανήκαν σε βασιλείς ή πρίγκιπες της Ανατολής. Είχαν σκαλιστεί σε διάφορους τόπους, σε διαφορετικές εποχές και είχαν δωριθεί στον

βασιλιά των Θηβών, ο οποίος τους φύλαγε σε ξύλινο κιβώτιο μέσα στο θησαυροφυλάκιο του ανακτόρου του. Το δεύτερο παράρτημα του ανακτόρου, η «Οπλοθήκη», οφείλει το όνομά του στο πλήθος των **χάλκινων ευρημάτων** (όπλων, πανοπλίας κλπ.) που ήρθαν στο φως. Εκεί αποκαλύφθηκαν και οι πρώτες θηβαϊκές **«φοινικόφυλλες» πινακίδες** Γραμμικής Β γραφής, στις οποίες αναγράφονταν ονόματα ανδρών. Στον ίδιο χώρο, βρέθηκε το 1995 μια μοναδική ομάδα από μυκηναϊκά ελεφαντουργήματα, που, κατά τον ανασκαφέα Β. Αραβαντινό, αποτελούσαν ενθέματα επίπλων, αρμάτων ή εξάρτησης αλόγου. Σε άλλο σημείο της Καδμείας, ο Σ. Συμεώνογλου αποκάλυψε, το 1964-65, τμήμα ανακτορικού εργαστηρίου για την κατασκευή κοσμημάτων, απ' όπου περισυνέλεξε πολλά κοσμήματα από ορεία κρύσταλλο και ημιπολύτιμους λίθους, κάποια στο στάδιο της επεξεργασίας. Το 1968, ο Ν. Φαράκλας ανάσκαψε κοντά στην «Οικία του Κάδμου» λείψανα αποθηκών και το 1973 η Κ. Δημακοπούλου ένα ακόμη ανακτορικό εργαστήριο. Κοντά στο «Δωμάτιο του Θησαυρού» βρέθηκαν το 1970 από το Θ. Σπυρόπουλο κι άλλες πινακίδες Γραμμικής Β γραφής, στις οποίες αναφέρονταν ονόματα θεοτήτων, της Ήρας, του Ερμή και της Πότνιας και καταγράφονταν σημαντικές ποσότητες μαλλιού, προσφορές κυρίως σε θεότητες και ιερά. Το 1982 μια σωστική ανασκαφή που διενεργήθηκε από τον Χ. Πιτερό έδωσε 56 σφραγίσματα με επιγραφές που αναφέρονταν σε θυσίες ζώων και δημόσια συμπόσια. Η τελευταία μεγάλη ανακάλυψη στην Καδμεία έγινε από τον Β. Αραβαντινό το 1993-1995, μπροστά από την «Οπλοθήκη», στην οδό Πελοπίδου, κατά τη διάρκεια τοποθέτησης αποχετευτικού αγωγού. Στο φως ήρθαν 238 «φοινικόφυλλες» και **«σελιδόσχημες» πινακίδες** και θραύσματα πινακίδων Γραμμικής Β γραφής. Η δημοσίευσή τους έδωσε νέα πολύτιμα στοιχεία για την κοινωνία, τη θρησκεία και τη διοίκηση των μυκηναϊκών ανακτορικών κέντρων. Τα συντομογραφικά αυτά κείμενα αναφέρονται σε προσωπικό, άνδρες και γυναίκες, υπεύθυνους για τη διανομή των διαφόρων προϊόντων (κρασιού, σίτων, ελιών, κριθαριού), οι οποίοι φαίνεται να συνδέονται με τον θρησκευτικό κόσμο (Μητέρα Γη, Κόρη και ιερά ζώα). Αναφέρονται τοπωνύμια, που σχετίζονται με την εδαφική έκταση του μυκηναϊκού βασιλείου των Θηβών, το οποίο φαίνεται ότι περιελάμβανε τις Αλές, το Πτώο, την λίμνη Υλίκη, τις Θεσπιές, την Εύτρηση και την Κρεύση στα δυτικά, τα παράλια του Ευβοϊκού, την Ανθηδώνα και την Αυλίδα στα βόρεια, καθώς και το νότιο μέρος της Εύβοιας. Άλλα τοπωνύμια, όπως της Λακωνίας, της Αίγινας, της Τροίας και της Μιλήτου, μαρτυρούν εμπορικές και πολιτικές σχέσεις ανάμεσα στη Βοιωτία και τις άλλες περιοχές του μυκηναϊκού κόσμου. Οι περισσότερες πινακίδες της οδού Πελοπίδου αποκαλύφθηκαν συγκεντρωμένες σε ένα δωμάτιο, πεσμένες ανάποδα από τα ράφια όπου ήταν τακτοποιημένες. Το δωμάτιο αυτό, πιθανότατα, αποτελούσε τμήμα του ανακτορικού «Αρχείου».

Τα προαναφερθέντα αρχιτεκτονικά λείψανα της Καδμείας, που ήρθαν στο φως από τις αρχές της δεκαετίας του '60 μέχρι σήμερα, ανήκαν, σύμφωνα με τους μελετητές, στο δεύτερο και πολύ εκτεταμένο **μυκηναϊκό ανάκτορο** των Θηβών, γνωστό ως «Νέο Καδμείο», το οποίο χτίστηκε σε μικρή απόσταση νοτιοδυτικά του «Παλαιού Καδμείου», αμέσως μετά την καταστροφή του από εχθρική, πιθανότατα, επιδρομή. Η επιδρομή αυτή συσχετίζεται από πολλούς με τη θρυλική εκστρατεία των Επτά αργείων Επιγόνων. Τα πλούσια ευρήματα των ανασκαφών, που κοσμούσαν το παλαιό Αρχαιολογικό Μουσείο Θηβών και πρόκειται να επανεκτεθούν και στο νέο από τις αρχές του 2009, αποδεικνύουν ότι η μυκηναϊκή Θήβα αποτελούσε μεγάλο και ισχυρό ανακτορικό κέντρο, ισάξιο των Μυκηνών και είχε αναπτύξει εμπορικές σχέσεις με περιοχές της Ανατολής και του Αιγαίου.

Τα νεκροταφεία των μυκηναϊκών Θηβών βρίσκονταν γύρω από την ακρόπολη, στους λόφους **Αμφείο**, Μικρό και **Μεγάλο Καστέλι**, Ισμήνιο και Κολωνάκι και

αποτελούνταν από συστάδες θαλαμωτών τάφων, σκαλισμένων στο μαλακό πέτρωμα, οι οποίοι έδωσαν πλούσια, επίσης, κτερίσματα.

Η καταστροφή του δεύτερου μυκηναϊκού ανακτόρου της Καδμείας συντελέστηκε ξαφνικά και απρόσμενα, ενώ η πόλη βρισκόταν στο απόγειο της ακμής της, στα τέλη του 13^{ου} αι. π.Χ., από φοβερή πυρκαγιά, αποτέλεσμα, πιθανότατα, σεισμού.

Τις γνώσεις μας για τη μυκηναϊκή Θήβα πλουτίζουν, εκτός από τις σημαντικές δημοσιεύσεις των Ελλήνων αρχαιολόγων που ανάσκαψαν στην Καδμεία και οι μελέτες ξένων επιστημόνων, των H. Reusch, J. Raison, E. Porada, J. Chadwick, J. L. Melena, J. P. Olivier, L. Godart, A. Sacconi.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Τα όρια της Βοιωτίας στην αρχαιότητα ήταν περίπου τα ίδια με τα όρια του σημερινού Νομού, με τη διαφορά ότι περιλάμβανε ένα κομμάτι της Λοκρίδας προς τον Ευβοϊκό κόλπο, ενώ η περιοχή του Διστόμου και της Αράχωβας ανήκε στην αρχαία Φωκίδα. Στα νότια η αρχαία Βοιωτία συνόρευε με την Αττική και τη Μεγαρίδα και στα βορειοδυτικά με την Οπουντία Λοκρίδα και τη Φωκίδα. Είχε διέξοδο στον Ευβοϊκό και τον Κορινθιακό κόλπο και τα φυσικά λιμάνια της ήταν οι Αλές, η Λάρυμνα και η Ανθηδών στο βόρειο Ευβοϊκό, η Κρεύσις, οι Σίφες και οι Κορσιές στον Κορινθιακό.

Λόγω της μορφολογίας της η Βοιωτία ήταν αυτάρκης σε αγαθά. Οι Βοιωτοί ασχολούνταν κυρίως με τη γεωργία και διέθεταν για το σκοπό αυτό μεγάλες και εύφορες εκτάσεις. Αν και αγρότες δεν ήταν άξεστοι όπως ήθελαν να τους παρουσιάζουν οι εχθροί τους. Ήταν γενναίοι πολεμιστές με στρατηγικές ικανότητες, επινοητικοί και δεν υστερούσαν ούτε στις τέχνες, ούτε στα γράμματα. Απόδειξη τα θαυμάσια δείγματα κοροπλαστικής και η πρωτοτυπία των αγγείων των κεραμικών εργαστηρίων τους, που συναντάμε στις ανασκαφές όχι μόνο μέσα στα όρια της Βοιωτίας αλλά και έξω από αυτά. Στον τομέα των γραμμάτων η Βοιωτία έχει να επιδείξει τους ποιητές Ησίοδο και Πίνδαρο, την ποιήτρια Κόρινα και τον βιογράφο και φιλόσοφο Πλούταρχο. Πολλές ήταν οι αφορμές που έδιναν οι Βοιωτοί στους υπόλοιπους Έλληνες για να τους αντιπαθήσουν. Κι αυτές οφείλονταν στο ότι ήταν διατεθειμένοι να κάνουν τα πάντα, ακόμα και να πάνε με τον χειρότερο εχθρό των Ελλήνων, προκειμένου να διατηρήσουν τη συνοχή και την ανεξαρτησία τους. Η συνοχή και ανεξαρτησία όμως που επεδίωκαν δεν σήμαινε και απομόνωση. Πάντα ανοιχτοί στις επιρροές της Αττικής, τόσο στις τέχνες όσο και στον τρόπο ζωής, ταξίδευαν πολύ, προσπαθώντας πάντα να κάνουν έντονη την παρουσία τους. Μπορεί οι Βοιωτοί να αγωνίζονταν να διατηρήσουν την συνοχή τους, αυτό όμως δεν σημαίνει ότι οι βοιωτικές πόλεις είχαν και αγαθές μεταξύ τους σχέσεις. Αντιθέτως λειτουργούσαν πολύ ανταγωνιστικά και οι ισχυρότερες από αυτές έδιναν μάχες για το ποια θα επικρατήσει έναντι των υπολοίπων λιγότερο ισχυρών πόλεων.

Από την αρχή των ιστορικών χρόνων σχηματίστηκαν στη Βοιωτία διάφορες αυτόνομες πόλεις, ανάμεσα στις οποίες ξεχώρισαν η Θήβα και ο Ορχομενός. Παρά την αυτονομία τους οι πόλεις αυτές είχαν δεσμούς μεταξύ τους και πολύ νωρίς, γύρω στο 520 π.Χ., ίδρυσαν ένα ομοσπονδιακό κράτος, την περίφημη Βοιωτική Ομοσπονδία. Τις ομόσπονδες πόλεις ένωναν όχι μόνο η κοινή θρησκεία και διάλεκτος και τα κοινά πολιτικοοικονομικά συμφέροντα, αλλά και στρατιωτικοί λόγοι, αφού η Ομοσπονδία ήταν στην πραγματικότητα αμυντική συμμαχία εναντίον των κοινών εχθρών, Θεσσαλών και Αθηναίων. Η πόλεις είχαν ομόσπονδους άρχοντες και κοινό νόμισμα με σήμα την ασπίδα. Κέντρα της Ομοσπονδίας ήταν δύο μεγάλα ιερά της Βοιωτίας, το ιερό της Ιτωνίας Αθηνάς στην Κορώνεια και το ιερό του Ποσειδώνος στην Ογχη-

στό. Και τα δύο αυτά ιερά έχουν εντοπιστεί σήμερα σε ανασκαφές που έγιναν τις τελευταίες δεκαετίες.

Την αρχηγία της Ομοσπονδίας είχε η Θήβα. Η σκληρή όμως τακτική που ακολούθουσε προκάλεσε τη δυσφορία μερικών πόλεων, που αποφάσισαν να αποχωρήσουν από την Ομοσπονδία. Έτσι, γύρω στο τέλος του 6^{ου} αιώνα π.Χ. οι Πλαταιές και μερικές άλλες πόλεις προσχώρησαν στη συμμαχία των Αθηναίων. Μετά από αυτό, ο πόλεμος μεταξύ Αθηναίων και Θηβαίων ήταν αναπόφευκτος. Οι Θηβαίοι νικήθηκαν και μια μακροχρόνια έχθρα μεταξύ Αθηναίων και Βοιωτών ξεκίνησε.

Κατά τους Περσικούς πολέμους, οι Θηβαίοι και οι υπόλοιπες πόλεις της Βοιωτίας, που διακρίνονταν για το συντηρητισμό τους, συμάχησαν με τους Πέρσες γιατί πίστεψαν ότι μόνο μ' αυτόν τον τρόπο θα μπορούσαν να διατηρήσουν τη συνοχή της Ομοσπονδίας τους. Η καθαρά τοπικιστική αντίληψη που είχαν διαμορφώσει δεν τους άφησε να αντιληφθούν το εθνικό νόημα ενός κοινού αγώνα εναντίον των ξένων εισβολέων. Από τις βοιωτικές πόλεις μόνο οι Πλαταιές και οι Θεσπιές διαχώρισαν τη θέση τους και τάχθηκαν με το μέρος των υπολοίπων Ελλήνων. Μία από τις αποφασιστικότερες για την τελική νίκη των Ελλήνων μάχες έγινε στις Πλαταιές το 479 π.Χ. Η Θήβα που πολέμησε στο πλευρό των Περσών τιμωρήθηκε από τους Έλληνες και έχασε την ηγεμονία της Βοιωτικής Ομοσπονδίας.

Για να ανακτήσουν οι Θηβαίοι την παλιά τους πρώτη θέση στη Βοιωτία στράφηκαν προς τους άλλους μεγάλους αντιπάλους των Αθηναίων, τους Σπαρτιάτες. Οι Σπαρτιάτες, έχοντας συμάχους τους Βοιωτούς, συγκρούστηκαν με τους Αθηναίους κοντά στην Τανάγρα το 457 π.Χ. και τους νίκησαν. Μόλις όμως αποχώρησαν από τη Βοιωτία, οι Αθηναίοι εισέβαλαν και πάλι νικώντας τα βοιωτικά στρατεύματα στα Οινόφυτα. Η κυριαρχία των Αθηναίων τερματίστηκε το 446 π.Χ. με τη μάχη στην Κορώνεια και η Θήβα ανέκτησε και πάλι την ηγεσία της Βοιωτικής Ομοσπονδίας.

Στον Πελοποννησιακό πόλεμο, τη μεγάλη αναμέτρηση Σπαρτιατών και Αθηναίων, οι Βοιωτοί συμάχησαν με τους Σπαρτιάτες. Ο πόλεμος μάλιστα άρχισε το 431 π.Χ. με την επίθεση των Θηβαίων κατά των Πλαταιέων, που ήταν σύμμαχοι με τους Αθηναίους. Το 424 π.Χ. οι Θηβαίοι νίκησαν τους Αθηναίους στη μάχη του Δηλίου και σταθεροποίησαν τη θέση τους ως επικεφαλής της Βοιωτικής Ομοσπονδίας.

Μετά το τέλος του Πελοποννησιακού πολέμου το 404 π.Χ., οι Βοιωτοί, που ως σύμμαχοι των νικητών Λακεδαιμονίων περίμεναν οικονομικά και εδαφικά οφέλη, απογοητεύτηκαν από τη στάση της Σπάρτης γιατί δεν έκανε δεκτές τις απαιτήσεις τους. Η όξυνση των σχέσεων με τη Σπάρτη έφτασε σε ανοιχτή ρήξη και είχε ως συνέπεια να συμμαχήσουν οι Βοιωτοί με τους Αθηναίους. Με τη «Βασίλειο Ειρήνη» (386 π.Χ.), όπου η Σπάρτη με τη βοήθεια του βασιλιά των Περσών επέβαλε τους όρους της, η Βοιωτία υποχρεώθηκε να διαλύσει την Ομοσπονδία. Το 382 π.Χ. οι Σπαρτιάτες κυριεύσαν τη Θήβα, τοποθέτησαν φρουρά στην ακρόπολη της Καδμείας και εγκατέστησαν ολιγαρχική κυβέρνηση. Λίγα χρόνια μετά (379 π.Χ.) οι Θηβαίοι κατάφεραν να απαλλαγούν από το σπαρτιατικό ζυγό και οι Σπαρτιάτες αντέδρασαν δυναμικά οργανώνοντας τρεις εκστρατείες κατά της Βοιωτίας, χωρίς όμως επιτυχία. Το 377 π.Χ., όταν οι Αθηναίοι ίδρυσαν τη Β' Αθηναϊκή συμμαχία, οι Θηβαίοι προσχώρησαν σ' αυτήν. Στο μεταξύ η Θήβα ανακατέλαβε διάφορες πόλεις της Βοιωτίας και ανασυγκρότησε το Βοιωτικό Κοινό. Σ' αυτή τη νέα Βοιωτική Ομοσπονδία τις αποφάσεις έπαιρνε η Εκκλησία του Δήμου και την εκτέλεσή τους είχε αναλάβει το σώμα των Βοιωτάρχων. Η Θήβα είχε βέβαια και πάλι την πρώτη θέση στο Κοινό με τέσσερις Βοιωτάρχες, ανάμεσα στους οποίους ήταν οι περίφημοι στρατηγοί Επαμεινώνδας και Πελοπίδας.

Η άνοδος της Θήβας ενόχλησε όχι μόνο τους Σπαρτιάτες αλλά και τους συμάχους των Θηβαίων Αθηναίους οι οποίοι δεν δίστασαν να προσεγγίσουν τη Σπάρτη.

Η αξίωση των Θηβαίων να υπογράψουν την κοινή ειρήνη στη Σπάρτη το 371 π.Χ. ως εκπρόσωποι του Κοινού των Βοιωτών, οδήγησε στην αποφασιστική σύγκρουση ανάμεσα στους Λακεδαιμονίους και τους Θηβαίους, που έλαβε χώρα στα Λεύκτρα. Η σύγκρουση αυτή κατέληξε στη συντριβή των Λακεδαιμονίων χάρη στη στρατιωτική μεγαλοφυΐα του Επαμεινώνδα που εφάρμοσε το σύστημα της «Λοξής φάλαγγας» και χάρη στην ανδρεία του Ιερού λόχου που είχε οργανώσει και διοικούσε ο Πελοπίδας. Σε ανάμνηση της νίκης τους οι Βοιωτοί έστησαν στο πεδίο της μάχης **μαρμάρινο τρόπαιο** με εννέα ανάγλυφες ασπίδες, που τμήμα του έχει σήμερα αναστηλωθεί.

Μετά τη μάχη των Λεύκτρων η Θήβα έγινε η πρώτη σε δύναμη πόλη της Ελλάδος, θέση που κράτησε για το σύντομο χρονικό διάστημα των εννέα χρόνων. Το 362 π.Χ., ο βοιωτικός στρατός με επικεφαλής τον Επαμεινώνδα εκστράτευσε στην Πελοπόννησο και αντιμετώπισε τους Σπαρτιάτες και τους συμμάχους τους, -ανάμεσα στους οποίους ήταν και οι Αθηναίοι- στη Μαντίνεια της Αρκαδίας. Ο θάνατος του Επαμεινώνδα σε κρίσιμο σημείο της μάχης στάθηκε μεγάλο πλήγμα για τους Θηβαίους. Μετά το θάνατο του μεγάλου στρατηγού άρχισε η παρακμή του Βοιωτικού Κοινού. Στο διάστημα που ακολούθησε νέα δύναμη εμφανίστηκε στην Ελλάδα, η Μακεδονία. Η προσπάθεια του βασιλιά της Φιλίππου Β' να επεκτείνει την επιρροή του και προς τη νότια Ελλάδα, τον έφερε αντιμέτωπο με τις κυριότερες δυνάμεις της Στερεάς την Αθήνα και τη Θήβα. Βοιωτοί και Αθηναίοι συσπειρώθηκαν και συμάχησαν για να αντιμετωπίσουν το Φίλιππο στη Χαιρώνεια το 338 π.Χ. Η μάχη κατέληξε με τη συντριβή Αθηναίων και Βοιωτών. Οι άνδρες του Ιερού λόχου έπεσαν ηρωικά ως τον τελευταίο. Οι Θηβαίοι έθαψαν τους Ιερολοχίτες σε ομαδικό τάφο στο σημείο που σκοτώθηκαν. Πάνω στον τάφο έστησαν μεγαλόπρεπο **μαρμάρινο λιοντάρι** σε ψηλό βάθρο, που σήμερα έχει αναστηλωθεί.

Μετά τη νίκη του ο μακεδόνας βασιλιάς τιμώρησε τους Βοιωτούς και ιδιαίτερα τους Θηβαίους. Σε όλες τις βοιωτικές πόλεις εγκατέστησε ολιγαρχικά πολιτεύματα και επί πλέον μακεδονική φρουρά στην Καδμεία. Το Βοιωτικό Κοινό δεν διαλύθηκε, αλλά οι Θηβαίοι έχασαν πια την πρώτη θέση τους σ' αυτό. Όταν ύστερα από το θάνατο του Φιλίππου (336 π.Χ.), οι Θηβαίοι επιχείρησαν να εκδιώξουν τη μακεδονική φρουρά της Καδμείας, ο Αλέξανδρος έφθασε ξαφνικά με το στρατό του στη Θήβα (335 π.Χ.). Ο μακεδονικός στρατός κατέλαβε την πόλη και άρχισε άγρια σφαγή. Ακολούθησε η ισοπέδωση της πόλεως και ο εξανδραποδισμός των κατοίκων.

Η εισβολή του Μεγάλου Αλεξάνδρου και η «κατασκαφή» των Θηβών, το 335 π.Χ., αποτέλεσε κορυφαίο δραματικό γεγονός στην ιστορία της πόλεως, με ολέθριες συνέπειες. Η ηγεμονία των Θηβών στη Βοιωτία και σ' ολόκληρη την ηπειρωτική Ελλάδα τερματίστηκε αιφνιδίως με τον πιο άδοξο τρόπο : από ακμάζουσα ηγεμονίδα πόλη, με δυναμική ανοδική πορεία, μεταβλήθηκε σε «έρμη γη», χωρίς καμία προοπτική ανάκαμψης. Η «χώρα» των Θηβών μοιράστηκε μεταξύ των γειτονικών βοιωτικών πόλεων και η πόλη έπαψε να υφίσταται με την πολιτική έννοια του όρου. Οι κάτοικοί της σφαγιάστηκαν από τον μακεδονικό στρατό, ή εξανδραποδίστηκαν, εκτός ελαχίστων : των απογόνων του Πινδάρου, των ιερέων και ιερειών των ναών, των φίλων του Φιλίππου ή του Αλεξάνδρου και των προξένων των Μακεδόνων. Αρκετοί από όσους γλίτωσαν τη σφαγή διέφυγαν ως πρόσφυγες στην Αθήνα, κυρίως, στο Ακραιφνιο -πόλη άλλοτε εξαρτώμενη από τη Θήβα- και στην Περσία, όπου τέθηκαν στις υπηρεσίες του Μεγάλου βασιλέα. Αμέσως μετά την καταστροφή εγκαταστάθηκε και πάλι στην Καδμεία μακεδονική φρουρά.

Τα πράγματα άλλαξαν για την πόλη των Θηβών, 20 χρόνια μετά, το 316/15 π.Χ., όταν ο βασιλιάς της Μακεδονίας Κάσσανδρος, αποφάσισε την ανοικοδόμησή της. Το εγχείρημα στήριξαν ένθερμα οι Αθηναίοι, οι Μεσσήνιοι και οι Αρκάδες της Μεγαλοπόλεως. Οι υπόλοιπες βοιωτικές πόλεις, παρά τις αρχικές επιφυλάξεις τους,

αναγκάστηκαν να δώσουν κι αυτές τη συγκατάθεσή τους και να επιστρέψουν στη Θήβα εδάφη που είχαν προσαρτήσει.

Είναι βέβαιο ότι η ανοικοδόμηση της πόλεως και η επιστροφή όλων των εξόριστων Θηβαίων διήρκεσε αρκετά χρόνια. Αυτό που επιδίωξε να κάνει άμεσα και γρήγορα ο Κάσσανδρος ήταν η ανοικοδόμηση του περιβόλου της Κάτω πόλεως. Η ανοικοδομημένη πόλη των Θηβών χρησιμοποιήθηκε μέχρι το 287 π.Χ. ως βάση των μακεδονικών στρατιωτικών επιχειρήσεων. Στο διάστημα αυτό, οι Θηβαίοι προσπάθησαν δύο φορές να απαλλαγούν από την παρουσία των μακεδονικών δυνάμεων κατοχής, χωρίς όμως επιτυχία.

Το 290 π.Χ., παρά τη σθεναρή τους αντίσταση, η πόλη τους έπεσε στα χέρια του Δημητρίου του Πολιορκητή, χωρίς, όμως, να καταστραφεί. Το 288 π.Χ., όμως, ο Δημήτριος, απέσυρε τη μακεδονική φρουρά και χάρισε στη Θήβα αυτονομία. Έκτοτε, άρχισε μια νέα περίοδος, κατά την οποία η πόλη ανέκτησε τις δυνάμεις της. Το 287 π.Χ., ξανακέρδισε τη συμπάθεια των βοιωτικών πόλεων, οι οποίες είχαν πέσει κάποτε θύματα της σκληρής ηγεμονικής στάσης της και επανεντάχθηκε στο Βοιωτικό Κοινό, χωρίς όμως, να έχει, πλέον, σ' αυτό κυρίαρχο ρόλο.

Το 279-278 π.Χ., υπερασπίστηκε το Δελφικό ιερό στο οποίο, ως σύμμαχος της Αιτωλικής Συμπολιτείας, ασκούσε μεγάλη επιρροή μέχρι το 256 π.Χ., και έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην απώθηση και ήττα των Κελτών, οι οποίοι απειλούσαν το Μακεδονικό βασίλειο. Το 256 π.Χ., η επεκτατική διάθεση των Αιτωλών στάθηκε αφορμή να διαλυθεί η συμμαχία τους με τους Θηβαίους.

Κατά τις συγκρούσεις μεταξύ Αντίγονου Γονατά και Αιτωλών, η Αχαϊκή Συμπολιτεία, η οποία είχε ταχθεί με το μέρος του μακεδόνα βασιλιά, ζήτησε τη συμμαχία των Βοιωτών. Το 245 π.Χ. οι Βοιωτοί συγκρούστηκαν με τους Αιτωλούς στη Χαιρώνεια και ηττήθηκαν. Υπεύθυνους για την ήττα τους θεώρησαν τους Αχαιούς, οι οποίοι δεν έσπευσαν σε βοήθεια, γι' αυτό και διέλυσαν τη συμμαχία μαζί τους. Για να αποτρέψουν τη λεηλασία της χώρας τους και να διατηρήσουν την αυτονομία τους και το δικαίωμα να συμμετέχουν στη δελφική Αμφικτιονία, οι Θηβαίοι αναγκάστηκαν να έρθουν σε συμφωνία με τους Αιτωλούς και να παραμείνουν αμέτοχοι στις συγκρούσεις. Ανεμπόδιστοι οι Αιτωλοί ξανακέρδισαν εδάφος, φτάνοντας μέχρι και τη Λακωνία.

Το 236 π.Χ., επί Δημητρίου Β', διαλύθηκε η συμφωνία με τους Αιτωλούς και οι Βοιωτοί συμάχησαν με τους Μακεδόνες. Άφησαν τα μακεδονικά στρατεύματα να διασχίσουν τη χώρα τους για να αντιμετωπίσουν τους Αιτωλούς και σε αντάλλαγμα προσάρτησαν τα Αιγόσθενα, προνομιούχο λιμάνι του Κορινθιακού και τα Μέγαρα και ανέλαβαν τη διακυβέρνηση της Λακεδαίμονος. Η συμμαχία με τους Μακεδόνες συνεχίστηκε και επί Αντίγονου Δώσωνος. Το 222 π.Χ. η Θήβα ήταν μια ισχυρή πόλη. Διέθετε υγιές νόμισμα, ανθηρή οικονομία, βασισμένη στην καλλιέργεια, κυρίως, της γης και είχε αναπτύξει εμπορικές σχέσεις με την Εύβοια, τα νησιά του Αιγαίου και την Αττική.

Τα πράγματα άλλαξαν για τη Βοιωτία επί βασιλείας Φιλίππου Ε'. Από τα τέλη του 3^{ου} και μέχρι τις αρχές του 2^{ου} αι. π.Χ. τα πολιτικά της ήθη και η στρατιωτική της δύναμη παρήκμασαν. Τα χρέη για τη διοργάνωση θρησκευτικών εορτών και αγώνων (Αγριώνια, Ηράκλεια) έπληξαν την οικονομία της. Η ευημερία, την οποία απολάμβανε, ήταν πλέον επιφανειακή. Από τη μάχη της Χαιρώνειας, το 245 π.Χ., μέχρι το 198 π.Χ., αν και σύμμαχος των Αιτωλών, αρχικά, και των Μακεδόνων, έπειτα, δεν είχε λάβει μέρος σε καμία πολεμική επιχείρηση. Η στρατιωτική της αδράνεια συνεχίστηκε και όταν προσχώρησε στους Ρωμαίους, δηλ. από το 197 π.Χ. και μετά.

Το 172 π.Χ., η προσπάθεια του μακεδόνα βασιλιά Περσέα να πάρει με το μέρος του τους Βοιωτούς, προκάλεσε την παρέμβαση των Ρωμαίων. Οι βοιωτικές πό-

λεις διχάστηκαν. Η Χαιρώνεια και η Θήβα, όμως, παρέμειναν στο πλευρό των Ρωμαίων. Το 171 π.Χ., μετά την καταστροφή της Αλιάρτου από τους Ρωμαίους, το Βοιωτικό Κοινό διαλύθηκε.

Το 150 π.Χ., τα προσωρινά πλήγματα, που υπέστησαν οι Ρωμαίοι στη Θεσσαλία από το κίνημα του Ανδρίσκου, έδωσαν ελπίδες στους Θηβαίους και τους Αχαιούς για την απελευθέρωσή τους από τη ρωμαϊκή κυριαρχία. Οι ελπίδες αυτές διαψεύστηκαν μετά την ήττα του Ανδρίσκου και τη μετατροπή της Μακεδονίας σε ρωμαϊκή επαρχία και οι Θηβαίοι τιμωρήθηκαν με βαρύτατο πρόστιμο για την πρόθεσή τους να εξεγερθούν. Στη συνέχεια, όταν οι Ρωμαίοι κήρυξαν πόλεμο κατά της Αχαϊκής συμπολιτείας, οι Θηβαίοι έσπευσαν να βοηθήσουν τους Αχαιούς. Το 148 π.Χ., ο ρωμαίος στρατηγός Μέττελος, νικητής του Ανδρίσκου, εισέβαλε στη Λοκρίδα και κατόπιν στη Βοιωτία, χωρίς να πλήξει τους Θηβαίους, οι οποίοι, πανικόβλητοι, εγκατέλειψαν εσπευσμένα την πόλη τους, χωρίς να την υπερασπιστούν. Η καταστροφή της πόλεως των Θηβών από το Μόμμιο το 146 π.Χ. αναφέρεται μόνο σε μία πηγή και δεν τεκμηριώνεται επαρκώς από τα μέχρι σήμερα αρχαιολογικά δεδομένα. Πιθανότερο θεωρείται, πλέον, η πόλη να καταστράφηκε από τον Σύλλα, το 86 π.Χ.

ΑΝΑΣΚΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΥΠΟΜΥΚΗΝΑΪΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ ΜΕΧΡΙ ΚΑΙ ΤΗΝ ΡΩΜΑΙΟΚΡΑΤΙΑ

Μετά την καταστροφή του μυκηναϊκού ανακτόρου και την έλευση των πρώτων Βοιωτών στις αρχές, πιθανότατα, του 12^{ου} αι. π.Χ., ακολούθησε μαζική φυγή του πληθυσμού. Υπάρχουν, ωστόσο, ενδείξεις ότι ένας μικρός πυρήνας κατοίκων επέλεξε να παραμείνει στον τόπο του, διατηρώντας ζωντανές τις παραδόσεις. Με τον καιρό δημιουργήθηκαν μικρές εγκαταστάσεις γύρω, κυρίως, από την Καδμεία, η ύπαρξη των οποίων συνάγεται από την αποκάλυψη διαφόρων θέσεων υπομυκηναϊκών και πρωτογεωμετρικών νεκροταφείων. Στην Καδμεία κατοικούνταν πλέον ένα μικρό τμήμα, ενώ το υπόλοιπο είχε μετατραπεί σε νεκροταφείο. Το μικρό αυτό τμήμα ταύτισε ο Σ. Συμεώνογλου με τις Υποθήβες των ομηρικών επών.

Από την πρώιμη και μέση γεωμετρική περίοδο δεν έχουν εντοπιστεί μέχρι σήμερα ίχνη κατοίκησης. Η Καδμεία κατοικείται και πάλι με βεβαιότητα στην ύστερη γεωμετρική περίοδο, όπως μαρτυρεί η αποκάλυψη δύο μεγάλων νεκροταφείων στα βορειοανατολικά και βορειοδυτικά της Καδμείας. Τα ευρήματα των λαθρανασκαφών του 19^{ου} αιώνα στο βορειοδυτικό νεκροταφείο και των πρόσφατων ανασκαφών του Β. Αραβαντινού και της Έλ. Κουντούρη στο βορειοανατολικό νεκροταφείο (1999-2001) αποδεικνύουν ότι η πόλη των Θηβών αποτελούσε σημαντικό πολιτιστικό κέντρο, το σημαντικότερο της Βοιωτίας, με επιρροές από την Αττική, την Εύβοια, τις Κυκλάδες, την Κόρινθο και το Άργος και είχε αναπτύξει σημαντικά εργαστήρια κεραμικής, **κοροπλαστικής** και μεταλλοτεχνίας.

Αρχαιολογικά στοιχεία βρέθηκαν και στο ιερό του Ισμηνίου Απόλλωνος, νοτιοανατολικά της Καδμείας. Αποδόθηκαν στον πρώτο ναό του Απόλλωνος, ο οποίος πυρπολήθηκε γύρω στο 700 π.Χ. Πρόσφατες, επίσης, ανασκαφικές έρευνες έφεραν στο φως έξω από τις Ηλέκτρες πύλες ιερό το οποίο ταυτίζεται με τον λεγόμενο «**Όικο του Ηρακλέους**», όπου σύμφωνα με τη μυθολογική παράδοση γεννήθηκε αυτός ο σημαντικός για όλη την Ελλάδα ήρωας και όπου αργότερα σκότωσε και έθαψε τα ίδια του τα παιδιά. Η τελευταία αυτή σπουδαία αποκάλυψη επιβεβαιώνει πως η λατρεία του Ηρακλή και των παιδιών του εγκαθιδρύθηκε στη Θήβα στα τέλη του 8^{ου} αι. π.Χ.

Στη συνοικία Τάχι, 3 χλμ. νοτιοδυτικά της Καδμείας, αποκαλύφθηκε από τους Α. Ανδρειωμένου και Β. Αραβαντινό (1993-1997) νεκροταφείο υστερογεωμετρικών χρόνων με σημαντικότερα ευρήματα. Η περιοχή ταυτίστηκε με βεβαιότητα με τις αρχαίες Ποτνιές, δορυφορικό οικισμό των Θηβών, που αναφέρονται από τον περιηγητή Πausανία και στις οποίες λατρεύονταν οι Πότνιες θεές Δήμητρα και Κόρη, ο Διώνυσος και ο τοπικός ήρωας Γλαύκος Ποτνιεύς.

Καθ' όλη τη διάρκεια της αρχαϊκής περιόδου, η Θήβα αποτελούσε σημαντικό πολιτιστικό και θρησκευτικό κέντρο και υπολογίσιμη στρατιωτική και πολιτική δύναμη. Στα τέλη του 6^{ου} αι. π.Χ. ίδρυσε τη Βοιωτική Ομοσπονδία, στην οποία κατείχε ηγετική θέση. Διέθετε πολλά ιερά, με σημαντικότερο αυτό του [Ισμηνίου Απόλλωνος](#), το οποίο ασκούσε επιρροή πέρα από τα όρια της Βοιωτίας. Κατά την επικρατέστερη άποψη, η Θήβα είχε τον κύριο έλεγχο και του σημαντικότερου πανελληνίως και πλουσιότατου βοιωτικού ιερού του [Πτώου Απόλλωνος](#).

Τα περισσότερα αρχαιολογικά στοιχεία για την Θήβα των αρχαϊκών χρόνων, προέρχονται από τα νεκροταφεία της. Τα ευρήματα είναι πλούσια, πολλά και ποικίλα : πρώιμοι αμφορείς με ανάγλυφη ή γραπτή διακόσμηση, μελανόμορφα αγγεία, απομιμήσεις αττικών ή εισηγμένα από την Αττική, τυπικά βοιωτικά αγγεία και ειδώλια, περίτεχνα χάλκινα κοσμήματα αργειοκορινθιακού εργαστηρίου, επιτύμβιες στήλες με απλή αναγραφή του ονόματος του νεκρού, σπανιότερα με ανάγλυφες παραστάσεις κ.ά. Στις πρόσφατες ανασκαφές του Β. Αραβαντινού αποκαλύφθηκε για πρώτη φορά στη Θήβα η κεφαλή και ο μηρός ενός ταφικού, πιθανότατα, κούρου από νησιωτικό μάρμαρο, ο οποίος είχε χρησιμοποιηθεί ως οικοδομικό υλικό για την κατασκευή ενός ελληνιστικού τάφου. Τελευταίο σημαντικότατο εύρημα του ίδιου αποτελεί [μαρμάρινος κιονίσκος](#) με εγγάρακτη επιγραφή σε αρχαϊκό αλφάβητο, που αναφέρεται σε γεγονός του 506 π.Χ., τα οποία μνημονεύονται από τον Ηρόδοτο και αφορούν στη δράση των Βοιωτών εναντίον του Κλεισθένη και της νεοσύστατης Αθηναϊκής Δημοκρατίας. Βρέθηκε σε μία πώρινη «θήκη» μέσα σε ταφόσχημη κατασκευή, η οποία πιθανότατα αποτελούσε ηρώο. Στον ίδιο χώρο βρέθηκαν και τέσσερις χάλκινες διπρόσωπες επιγραφές-αφιέρωματα σε κάποιο ιερό αγνώστου ήρωα, που δίνουν πολύτιμες πληροφορίες για τον τρόπο οργάνωσης της θηβαϊκής κοινωνίας. Τα σημαντικότερα αυτά ευρήματα αποδεικνύουν ότι η πόλη των Θηβών διεκδικούσε ήδη από τον 6^ο αι. π.Χ. σημαντική θέση στον ελληνικό κόσμο. Την θέση αυτή κατόρθωσε να κατακτήσει σταδιακά μέσα στους επόμενους δύο αιώνες με αποκορύφωμα το πρώτο μισό του 4^{ου} αι. π.Χ. (371-362 π.Χ.), που δημιούργησε τη λεγόμενη Θηβαϊκή ηγεμονία, ενώνοντας κάτω από την κυριαρχία της όλες τις πόλεις-κράτη της ηπειρωτικής Ελλάδας.

Η Θήβα, των κλασικών χρόνων δεν περιοριζόταν μόνο στον χώρο της Καδμείας. Απλωνόταν σε μεγάλη έκταση στη γύρω από αυτήν περιοχή και διέθετε και δεύτερο οχυρωματικό περίβολο μήκους 7 χλμ.

Ο Πausανίας, κατά την περιήγησή του στην πόλη των Θηβών, είδε και περιέγραψε πολλά ιερά και δημόσια οικοδομήματα, τα οποία είχαν ιδρυθεί κατά τους κλασικούς χρόνους, και βρίσκονταν εντός των τειχών της Καδμείας αλλά και εντός του περιβόλου της Κάτω πόλεως. Τα οικιστικά κατάλοιπα της κλασικής περιόδου σώζονται, συνήθως, σε επίπεδο θεμελίωσης, με αποτέλεσμα να μην παρέχουν επαρκή στοιχεία για τη χρήση και τη λειτουργία τους και για την ανασύσταση της τοπογραφίας της πόλεως των Θηβών. Τα πλουσιότατα, ωστόσο, ευρήματα των κλασικών νεκροταφείων είναι αρκετά για να αναπληρώσουν το κενό αυτό και να δώσουν σαφή

εικόνα της ευημερίας της πόλεως των Θηβών, κατά το β' μισό του 5^{ου} και κατά το α' μισό του 4^{ου} αι. π.Χ.

Τμήματα κλασικών νεκροταφείων έχουν κατά καιρούς ερευνηθεί ανασκαφικά στα ΒΔ., στα ΒΑ. και στα Β. των Θηβών, στην περιοχή «Καναπίτσα». Επίσης, στα Ν. της Καδμείας, στον λόφο «Κολωνάκι» και στη συνοικία «Παλαιά Σφαγεία» και στα Α. της Καδμείας, στον λόφο «Μικρό Καστέλι». Περιφερειακά νεκροταφεία έχουν ερευνηθεί στα ΝΔ., στη συνοικία «Τάχι» (αρχ. Ποτνιές), στα ΝΑ., στο δρόμο προς τις Πλαταιές και στα ΒΔ., στις περιοχές «Αγία Ελεούσα» και «Μορεόκαμπος».

Ένα από τα σημαντικότερα, κυρίως κατά την κλασική περίοδο, ήταν και το **Καβίρειο** σε απόσταση 8 χλμ. δυτικά των Θηβών. Οι ανασκαφές σε αυτό έφεραν στο φως μεγάλο ναό με διάφορες οικοδομικές φάσεις από τα αρχαϊκά έως τα ελληνιστικά χρόνια, στοά και θέατρο. Οι Κάβειροι ήταν θεότητες από την Ανατολή, που η λατρεία τους στην Ελλάδα δέχτηκε επιδράσεις από λατρείες άλλων ελληνικών θεοτήτων. Στη Θήβα οι Κάβειροι ήταν δύο θεοί, ένας γενειοφόρος και ένα παιδί, και η λατρεία τους ήταν μυστηριακή και συγγεόταν με τη λατρεία του Διονύσου.

Τα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα των ελληνιστικών χρόνων, τα οποία έχουν αποκαλυφθεί ανασκαφικά, είναι κατά κανόνα αποσπασματικά, δίνουν, όμως, μια σαφή εικόνα της εκτάσεως της πόλεως και της τοπογραφίας της. Με την αποκάλυψη τμημάτων του **περιβόλου της Κάτω πόλεως**, ανιχνεύτηκε το μεγαλύτερο μέρος της πορείας του. Εντός του περιβόλου, έχουν ανασκαφεί, κατά καιρούς, θεμέλια πολλών οικιών, βιοτεχνικών εγκαταστάσεων και δημοσίων κτισμάτων, τα οποία αποδεικνύουν όχι μόνο την ανάκαμψη της πόλεως, κάποιο διάστημα μετά την καταστροφή της από τον Μέγα Αλέξανδρο, αλλά και την πλήρη επαναφορά της στους παλιούς της ρυθμούς.

Σε απόσταση 350 μ., περίπου, ΝΑ. του σιδηροδρομικού σταθμού και 100 μ. ΝΔ. των αποθηκών της Ενώσεως Γεωργικών Συνεταιρισμών, στη συνοικία «Πολυγύρα», πολύ κοντά στην όχθη του Ισμηνού (σημ. ρέμα Άη-Γιάννη), αποκαλύφθηκε τμήμα ενός μεγάλου ορθογώνιου οικοδομήματος, το οποίο ταυτίστηκε με δημόσια στοά εμπορικών καταστημάτων. Σε έναν από τους χώρους καταστημάτων, κρυμμένος μέσα σε αγγείο κάτω από το δάπεδο, βρέθηκε **θησαυρός** 8 αργυρών και 449 χάλκινων νομισμάτων, τα οποία χρονολογούνταν από το 288 έως το 146 π.Χ., και κοσμημάτων από χρυσό και ημιπολύτιμους λίθους. Το στωικό οικοδόμημα αποτελούσε, πιθανότατα, τμήμα της αγοράς των Θηβών κατά τους κλασσικούς και ελληνιστικούς χρόνους.

Κατάλοιπα μιας δεύτερης, πιθανότατα, αγοράς ανασκάφτηκαν στα Δ. του ρέματος της Δίρκης, στα «Αλώνια» της συνοικίας «Πυρί».

Σημαντικά στοιχεία για την ελληνιστική Θήβα, προκύπτουν από την έρευνα των νεκροταφείων και επιτυμβίων μνημείων της. Τμήματα **ελληνιστικών νεκροταφείων** έχουν βρεθεί στα ΒΔ., στα ΒΑ., στα Β. και στα Ν. των Θηβών, εκτός περιβόλου. Εντός περιβόλου έχει αποκαλυφθεί, επίσης, μικρός αριθμός διάσπαρτων τάφων. Περιφερειακά των Θηβών, ανασκάφτηκαν τμήματα νεκροταφείων στα ΝΑ., στην οδό προς τις Πλαταιές και στα ΝΔ., στη συνοικία «Τάχι», στα Β. της οδού Θηβών-Ποτνιών.

Την ένδεια και την παρακμή των Θηβών κατά την περίοδο της ρωμαιοκρατίας αποδεικνύουν τα ανασκαφικά δεδομένα, τα οποία προέρχονται, κυρίως, από τα νεκροταφεία.

Μικρός αριθμός διάσπαρτων ρωμαϊκών τάφων έχει αποκαλυφθεί στις παρυφές της Καδμείας, στην περιοχή της Κάτω πόλεως και στα Ν. της Καδμείας. Συνέχεια

χρήσης διαπιστώθηκε στο Βορειοανατολικό νεκροταφείο, στο οποίο οι ρωμαϊκές ταφές καλύπτουν ένα πολύ μικρό ποσοστό του συνόλου των ανασκαφέντων τάφων.

ΒΑΣΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Α. Κεραμόπουλλος, Η Οικία του Κάδμου, *AE* 1909, 57-122
- Γ. Σωτηριάδης, *Περί της τοπογραφίας των αρχαίων Θηβών*, Αθήνα 1914
- Α. Κεραμόπουλλος, *Θηβαϊκά*, *ΑΔ* 3, 1917
- Α. Κεραμόπουλλος, Αι βιομηχανία και το εμπόριον του Κάδμου, *AE* 1930, 29-58
- Χ. Καρούζος, *Το Μουσείο της Θήβας*, Αθήνα 1934
- P. Cloché, *Thèbes de Béotie*, Paris 1952
- H. Reusch, *Die zeichnerische Rekonstruktion des Frauenfrieses im böotischen Theben*, Abhandlungen de Deutschen Akademie der Wissenschaften, Berlin 1956
- F. Vian, *Les origins de Thèbes. Kadmos et les Spartes*, Paris 1963
- N. Platon-E. Touloupa, Ivories and Linear B from Thebes, *Illustrated London News*, Dec. 5, 1964, 869-897
- N. Platon-E. Touloupa, Oriental Seals from the Palace of Kadmus: Unique discoveries in Boeotian Thebes, *Illustrated London News*, Nov. 28, 1964, 859-861
- E. Porada, Cylinder Seals from Thebes: A Preliminary Report, *AJA* 69 (1965), 173
- E. Porada, Further Notes on the Cylinders from Thebes, *AJA* 70 (1966) 194
- Θ. Σπυρόπουλος, Μυκηναϊκός βασιλικός θαλαμωτός τάφος εν Θήβαις, *AAA* 4(1971), 161-164
- Κ. Δημακοπούλου, Θήβαι: Μεσοελλαδικός ταφικός πίθος, *AAA* 8 (1975), 25-27
- Κ. Δημακοπούλου-Ντ. Κόνσολα, Λείψανα ΠΕ, ΜΕ και ΥΕ οικισμού στη Θήβα, *ΑΔ* 30 (1975) Μελέτες, 44-89
- Κ. Δημακοπούλου, Ειδήσεις από τη Θήβα: Ανεύρεση ΠΕ ασιδωτού Οικοδομήματος, *AAA* 7 (1975), 192-198
- Th. G. Spyropoulos-J. Chadwick, The Thebes Tablets II, Suppl. *Minos* IV, 1975
- H. W. Catling-R. Jones, A reinvestigation of the Provenance of the Inscribed Stirrup Jars Found at Thebes, *Archaeometry* 19 (1977), 137-146
- R. B. Edwards, *Kadmos the Phoenician. A Study in Greek Legends and the Mycenaean Age*, Amsterdam 1979
- R. Buck, *A History of Boiotia*, Edmonton 1979
- Μ.Κασίμη-Σούτου, Μεσοελλαδικός τάφος πολεμιστή από τη Θήβα, *ΑΔ* 35 (1980) Μελέτες, 88-101
- Κ. Δημακοπούλου-Ντ. Κόνσολα, *Αρχαιολογικό Μουσείο της Θήβας*, Αθήνα 1981
- Ντ.Κόνσολα, *Προμυκηναϊκή Θήβα. Χωροταξική και Οικιστική Διάρθρωση*, Αθήνα 1981
- P. Roesch, *Etudes Béotiennes*, Paris 1982
- H.N. Demand, *Thebes in the Fifth century*, London 1982

- S. Symeonoglou, *The Topography of Thebes from the Bronze Age to Modern Times*, Princeton 1985
- Β. Αραβαντινός, Η μυκηναϊκή οχύρωση της Καδμείας, *EEBM*, τ. Α΄, Αθήνα 1988, 113-136
- V. Aravantinos, Old and New Evidence for the Palatial Society of Mycenaean Thebes: An Outline, *Politeia, Society and State in the Aegean Bronze Age*, Heidelberg 1994, *AECAEUM* 12 (1995), 613-622
- Ν. Φαράκλας, Θηβαϊκά, *AE* 135, 1996 (έκδ. 1998)
- Α. Παπαδάκη, Παρατηρήσεις στην τοπογραφία των Αρχαίων Ποτνιών (Τάχι Θηβών), *EEBM*, τ. Γ΄, Αθήνα 2000, 357-369
- Ε. Ανδρικού, Νέα Στοιχεία για την Κατοίκηση στη Θήβα την Πρώιμη Εποχή του Χαλκού: Αψιδωτό Κτήριο στο Οικόπεδο του Δημοτικού Συνεδριακού Κέντρου Θηβαίων, *EEBM*, τ. Γ΄, Αθήνα 2000, 173-191
- Β. Αραβαντινός, Νέα μυκηναϊκά ελεφαντουργήματα από την Καδμεία (Θήβα), *EEBM*, τ. Γ, Αθήνα 2000, 31-120
- V. Aravantinos-L. Godart-A. Sacconi, *Thèbes. Fouilles de la Cadmée I. Les tablettes en Linéaire B de la Odos Pelopidou*, Roma 2001
- V. Aravantinos, Contenu, contexte et fonction du “trésor” du palais mycénien de Thèbes (Béotie): une approche économique et administrative, *Les modalités du contrôle économique dans le monde minoen et dans le monde mycénien*, *KTEMA* 26, 2001, 87-99
- D. Knoepfler, La réintégration de Thèbes dans le Koinon béotien après son relèvement par Cassandre, ou les surprises de la chronologie épigraphique, *Actes du colloque international organisé à l'occasion du 60e anniversaire de P. Ducrey*, Bern 2001
- V. Aravantinos, New Evidence about the EH II Period in Thebes: A new Architectural Complex and a Group Burial within the Kadmeia, *Alam-Stern* 2004, 1255-1259
- V. Aravantinos, To Have and to Hold: A Golden Disk from the Palace of Thebes, *Autochthon: Studies presented to O.T.K. Dickinson on the occasion of his 65th Birthday*, *BAR* 15, 2005, 252-258
- Β. Αραβαντινός, Η μυκηναϊκή (Te-qa) ΘΗΒΑ/ΑΙ. Ένα σπουδαίο ανακτορικό κέντρο της Ύστερης Εποχής του Χαλκού, *Για τον πολιτισμό και την ανάπτυξη, Α΄ Διεθνές Συνέδριο Ρούμελης*, Αθήνα 2005, 283-318